

**DORAK KRALİYET HAZİNESİ'NİN GERÇEKLİĞİ KONUSUNDAKİ
TARTIŞMALAR VE BULUNTULARIN ANADOLU TARİHİ AÇISINDAN ÖNEMİ**

Doç. Dr. Kamil DOĞANCI*

ÖZ**

Erken Tunç Çağı Anadolu tarihinde aydınlatılması gereken birçok karanlık nokta bulunmaktadır. Makalemizin konusu olan *Dorak Kralliyet Hazinesi* meselesi de aydınlığa kavuşturulması gereken bu karanlık noktalardan biridir. Ünlü İngiliz arkeolog James Mellaart 1959 yılında *Illustrated London News* adlı dergide yayınladığı makale ve çizimlerle Dorak Hazinesi'ni bilim dünyasına tanıtmıştır. Hazine hakkındaki yegâne görsel malzeme Mellaart'ın bu çizimleridir. Buluntular, yayınlandığı dönemde arkeoloji dünyasında büyük yankı uyandırmıştır. Başlangıçta dönemin bilim insanları tarafından gerçekliğinden şüphe duyulmayan ve prestijli akademik yayınlarda atıf yapılan buluntulara ilişkin somut verilerin bir türlü ortaya çıkmaması üzerine hazinenin varlığı konusundaki şüpheler artmıştır. Meselenin Türk kamuoyuna yansması ve hazinenin ortaya çıkış süreci hakkında J. Mellaart'ın anlattığı hikâyenin gerçek olmadığına anlaşılmamasıyla ünlü arkeolog hakkında tarihi eser kaçakçılığına kadar varan suçlamalar yapılmıştır. Hatta onun erken dönem uzak mesafe Tunç Çağı ticaretinin varlığı konusundaki teorisini ispatlamak için sahte kanıtlar uydurduğu ileri sürülmüştür. J. Mellaart, bu olaydan sonra Türkiye'deki kazıları elinden alınmasına ve ülkeye girişi yasaklanmasına rağmen hazinenin gerçekliği noktasında hiçbir zaman geri adım atmamıştır. Günümüzde bazı bilim insanları buluntuların sahte olduğuna inanırken, bazı bilim insanları ise buluntuların Anadolu Tunç Çağı için gerçek bir hazine olduğunu kabul etmektedir. Makalemizde J. Mellaart'ın Türkiye'deki tüm ayrıcalıkları kaybetme riskine rağmen böyle bir yola başvurma nedenleri araştırılmış ve dönemin tanıklarının ifadeleri doğrultusunda süreç bilimsel bir metotla değerlendirilmiştir. Ayrıca buluntuların yayınlanmasından sonraki süreçte ortaya çıkan yeni kanıtlar ve günümüz bilim insanlarının görüşleri eleştirel bir bakış açısıyla yeniden değerlendirilmiş ve Dorak Hazinesi'nin gerçekliği konusunda önemli tespitler yapılmıştır.

Anahtar Kelimeler: Anadolu, Prehistorya, Erken Tunç Çağı, James Mellaart, Kralliyet Hazinesi

**DISCUSSIONS ON THE REALITY OF THE ROYAL TREASURE OF DORAK AND ITS
IMPORTANCE IN ANATOLIAN HISTORY**

ABSTRACT

There are many dark spots that need to be illuminated in the history of Early Bronze Age Anatolia. The Dorak Affair is one of these dark points that need to be clarified. The only source we have about the Dorak Treasure, which was introduced to the scientific world in 1959 with the drawings made by the famous British archaeologist James Mellaart. The absence of concrete data on the finds, which had great repercussions in the world when it was published, whose authenticity was not doubted by many scientists of the period, and which were used in prestigious academic publications, led to doubts about the existence of the Dorak Treasure. As a result of the reflection of the Dorak Affair to the Turkish public and the obscurity of the story

* Bursa Uludağ Üniversitesi/Fen-Edebiyat Fakültesi/Tarih Bölümü/Eskiçağ Tarihi Anabilim Dalı, kamil@uludag.edu.tr, Orcid ID: 0000-0001-6086-4386

** Bu makale 21-23 Haziran 2021 tarihleri arasında gerçekleştirilen International Congress of Academic Research and Practice adlı sempozyumda sunulan ve özet metni yayınlanan "Dorak Mezar Buluntularının Anadolu Tarihi Açısından Önemi ve Gerçekliği Konusundaki Tartışmalar" başlıklı bildirinin genişletilmiş ve yeniden düzenlenmiş halidir.

told by J. Mellaart about the emergence of the treasure, the famous archaeologist was accused of smuggling historical artefacts. It has even been argued that he submitted false evidence to prove his theory of the existence of early long-distance Bronze Age trade. Despite the fact that his excavations in Turkey were taken from him and he was banned from entering the country after this event, J. Mellaart never retreated for his assertion about the existence of the treasure. Today, while some scientists believe that the finds are improvisations, others accept that they are a real treasure for the Anatolian Bronze Age. In this article, the reasons why J. Mellaart preferred to such a path despite the risk of losing all his privileges in Turkey were investigated. The process was evaluated with a scientific method with the statements of the witnesses of the period. Besides, the new evidence that emerged in the process after the publication of the finds and the views of modern scientists were reevaluated with a critical perspective, and important determinations were made about the authenticity of the Dorak Treasure.

Keywords: Anatolia, Prehistory, Early Bronze Age, James Mellaart, The Royal Treasure

Giriş

Erken Tunç Çağı'nın üçüncü evresi (MÖ 2300-2000) birçok bilim insanı tarafından kentleşmenin yoğunlaşmaya başladığı ve Anadolu'da Kültepe, Alacahöyük, Alishar, Troia II vb. gibi kent devletlerinin ortaya çıktığı dönem olarak kabul edilir¹ (Mellaart 1971: 386; Memiş 1986: 60; Yiğit 2003: 173; Akarsu 2014: 211 vd.). G. Bass, Erken Tunç Çağı'nı Ege, Doğu Avrupa, Anadolu ve Yakındoğu'nun Erken Altın Çağı olarak nitelendirmektedir (Bass 1966: 26). Bu dönem, Güney Rusya'da Maykop, Orta Anadolu'da Alacahöyük, Kuzeybatı Anadolu'da Dorak (?), Mısır'da Eski Krallık, Güney Mezopotamya'da Ur ve Girit'teki Mesara Ovası'ndaki zengin mezarların çağıdır. Arkeolojik veriler, bu dönemde Anadolu'nun bazı bölgelerinde siyasal, askeri ve ekonomik gücü elinde tutan sülalelerin ortaya çıktığını göstermektedir (Yakar 1985: 36, 47, 280, 399; Yiğit 2003: 173). H. Schliemann'ın Troia'da yaptığı kazılarda ve Alacahöyük'te keşfedilen kraliyet mezarlarında dönemi aydınlatan önemli buluntular ele geçmiştir. Ele geçen zengin buluntular Erken Tunç Çağı'nda Anadolu'daki bazı merkezlerde yönetici bir sınıfın varlığını teyit etmektedir. Bu süreçte Kuzeybatı Anadolu, diğer bölgelere oranla daha az iskân edildiği için bölgenin Erken Tunç Çağı'nın anlaşılabilmesi noktasında çalışmamızın konusu olan Dorak Kraliyet Hazinesi (?) hayati önem taşımaktadır (Yiğit 2003: 171).

Hazinenin bulunduğu iddia edilen Dorak Köyü, Bursa'nın Mustafakemalpaşa ilçesi sınırları içerisinde, Marmara Denizi'nin 15 km güneyinde, Uluabat (Apolyont) Gölü'ne yakın bir konumda yer almaktadır (Mellink 1961: 43; Pearson ve Connor 1968: 21; Gadd 1971: 133; Bryce 2009: 201). Ünlü İngiliz arkeolog James Mellaart, burada Erken Tunç Çağı'nın sonlarına tarihlenen ve Yortan Kültürü'ne ait kraliyet mezarlarının var olduğunu iddia ediyordu (Mellink 1961: 43; Mellaart 1971: 390; Bryce 2009: 201). Köyün yakınlarında Uluabat Gölü'nün güneyinde keşfedildiği (?) öne sürülen mezarların Erken Tunç Çağı'nın üçüncü evresine ait yerel bir kral ve karısına ait olabileceği ileri sürülmüştür (Lloyd 1961: 188; Lloyd 1967: 29; Mellaart 1971: 390; Yiğit 2000: 17; Başlar ve Alkan 2013: 78-79; Arık 2015: 171). Mezarların Thermi II-V,

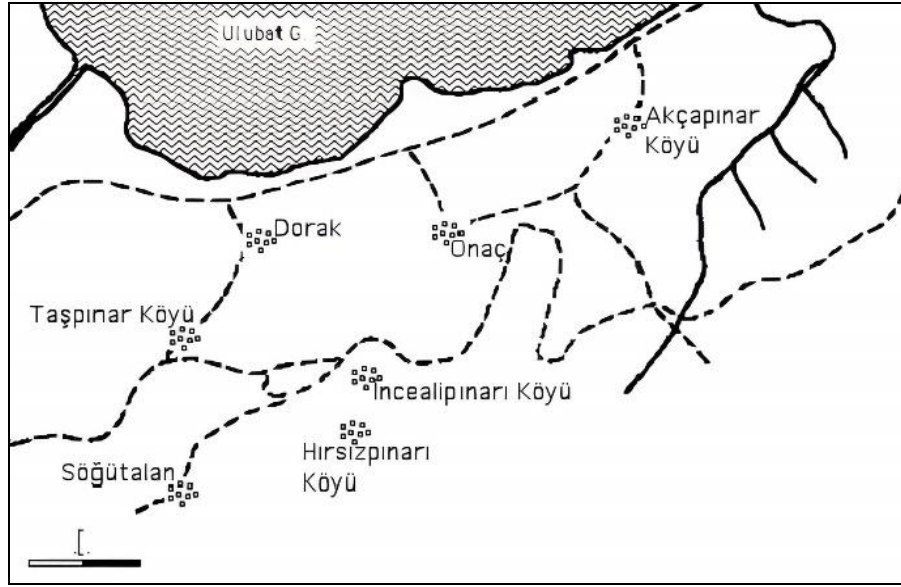
¹ Veli Sevin, Erken Tunç II döneminde Orta Anadolu'da güçlü beyliklerin ortaya çıktığını ve devletleşme sürecinin bu dönemde başladığını ileri sürer (Sevin 1999: 109).

Poliochni V, Alacahöyük, Ovabayındır Yortan mezarları ve Troia II'nin çağdaşı olduğu kabul edilmektedir (Mellaart 1971: 386; Marangou 1996: 279). Ancak Dorak Kraliyet Mezarları ve bu mezarlarda ele geçtiği iddia edilen buluntular hakkındaki tek kaynağın J. Mellaart'ın² çizimleri ve notları olması buluntuların güvenilirliğini zedelemekte ve meseleyi karmaşık bir hale getirmektedir.

Buluntuları J. Mellaart'tan başka hiç kimsenin görmemesi ve günümüze kadar ne müzelerde ne de koleksiyonerlerde buluntuların izine rastlanmaması, hazinenin gerçek olmadığı konusundaki iddiaların artmasına yol açmıştır. Son zamanlarda bölgede yapılan kapsamlı araştırmalar da bu şüpheleri arttırmıştır. Dorak ve çevresinde Serdar Aybek ve ekibi tarafından yapılan yüzey araştırmalarında Bizans Dönemi öncesine tarihlenebilecek herhangi bir yerleşime ya da kalıntıya rastlanmamıştır (Aybek ve Öz 2009: 329; Öz 2018: 152). Aybek, bölgede sadece Dorak yakınlarındaki Tepecik Höyük yüzeyinde yaptığı araştırmalarda Erken Tunç Çağı'na tarihlenebilecek seramiklere rastlamıştır (Aybek ve Öz 2010: 317-8; Şahin 2020: 30). Ancak tek bir ekip tarafından yapılan kısa süreli bir yüzey araştırmasına dayanarak Dorak mezarlarının ve buradan bulunduğu iddia edilen hazinenin var olmadığını iddia etmek bilimsel açıdan doğru olmaz.

Çalışmada Dorak Hazinesi'nin keşfedilme hikâyesi bizzat J. Mellaart'ın ifadelerinden yola çıkılarak anlatıldıktan sonra hikâyedeki tutarsızlıklar ve bunun nedenleri tartışılacaktır. Ardından Dorak Kraliyet Mezarları ve bu mezarlarda ele geçtiği iddia edilen zengin buluntular hakkında bilgi verilecektir. Meselenin ortaya çıkmasından sonra Türk kamuoyu ve Türk Hükümeti'nin tepkileri, dönemin gazetelerinden de faydalanılarak ortaya konulacaktır. Son olarak günümüzdeki bilim insanlarının Dorak Kraliyet mezarları ve bu mezarlarda bulunduğu iddia edilen hazinenin gerçekliği konusundaki görüşleri tüm boyutlarıyla ele alınacaktır.

² 1925 yılında Londra'da doğan J. Mellaart, 29 Temmuz 2012 tarihinde 87 yaşında vefat etmiştir. Arkeoloji alanında uzmanlaştıktan sonra Ankara İngiliz Arkeoloji Enstitüsü'nde müdür yardımcılığı görevinde bulunmuş ve 1951 yılından itibaren Anadolu'da arkeolojik kazılar yapmaya başlamıştır. 1954'te Beycelsultan, 1957'de Hacılar, 1961'de ise Çatalhöyük Kazılarına başlamıştır (Ergil 1994: 175; Corfield ve Haarmann 2011: 129; Burney 2012: 11; Bardakçı 2012; Hodder 2015: 411).

Harita 1. Dorak Kraliyet Mezarlarının Mevkii (<http://www.tayproject.org>).

1. Dorak Kraliyet Hazinesi'nin Keşfi

Dorak Olayı en basit ifadeyle Erken Tunç Çağı'nın (MÖ 3200-2000) son evresine (MÖ 2300-2000) tarihlenen bir hazinenin ortadan kaybolmasıydı (Hodder 2001: 69). Hazinenin keşfedilme hikâyesi oldukça ilginçtir ve cevaplanması gereken birçok soruyu içinde barındırmaktadır. J. Mellaart'ın tren yolculuğu sırasında aynı kompartımandaki Yunan kökenli Anna Papastrati adlı genç bir kadının kolundaki bileziği H. Schliemann'ın Troia'dan çıkardığı eserlere benzetmesi ve nereden bulunduğunu sormasıyla Dorak Kraliyet Hazinesi'nin keşfinin hikâyesi başlar (Aytul 1966c; Umar 1999; Corfield ve Haarmann 2011: 129; Zangger 2018: 132; Stissi 2018: 91). Anna Papastrati'nin J. Mellaart'ı İzmir'in Karşıyaka semtindeki evine davet etmesi, burada ona hazinenin geri kalanını göstermesi ve J. Mellaart'ın buluntuların resimlerini çizip yayınlamasıyla hazine bilim dünyasına tanıtılır (Aytul 1966c; Ergil 1994: 175; Umar 1999; Hodder 2015: 415; Corfield ve Haarmann 2011: 129, 138; Stissi 2018: 91; Simpson 2018: 668; Zangger 2018: 132). Anna Papastrati'nin evinde bir hafta kalan J. Mellaart fotoğraf makinesi bozuk olduğu için eserlerin fotoğrafını çekememiştir (Stissi 2018: 91). Anna Papastrati, J. Mellaart'ın yoğun ısrarına rağmen ailesinin Dorak Kraliyet Hazinesi'ni elde ettiği kaynağı açıklamamıştır (Corfield ve Haarmann 2011: 139). J. Mellaart hazineyi korumak ve 1954 yılında evlendiği eşi Arlette ile Anna Papastrati meselesi yüzünden bir kırgınlık yaşamak istemediği için Dorak Kraliyet Hazinesi'nin keşfini uzun süre açıklamadığını ifade etmiştir (Aytul 1966d; Corfield ve Haarmann 2011: 139).

Hazinenin ne zaman bulunduğu noktasında iki farklı görüş ortaya çıkmaktadır. Birinci görüşe göre hazine, 1919-22 yılları arasındaki Yunan işgali sırasında bulunmuştur (Pearson ve Connor 1968: 21). Ancak Dorak köylüleri Yunan işgali sırasında bölgede kesinlikle bir kazı yapılmadığını belirtmişler, eski Muhtar İbrahim Sevin ise 1955-56 yıllarında bir kazı heyetinin köyde kazı yaptığını ileri sürmüştür.

Muhtarın anlattıklarına göre bu ekibin içinde “Orta boylu, sarışın, şişman ve Türkçe konuşabilen bir yabancı ile esmer bir kadın vardı. Bölgedeki arkeolojik araştırmalarla ilgilenen Mustafakemalpaşa Şehir Postası Gazetesi sahibi İbrahim Erbek de 1955 yılında böyle bir kazının yapıldığını ve heykeller, baltalar, kolyeler vb. gibi çeşitli süs eşyalarının bulunduğunu söylemiştir (Aytul 1962b; Aytul 1966g). Bu beyanlarla ilgili olarak Mustafakemalpaşa adliyesinde Mellaart aleyhine dava açılmış ancak yapılan 16 celbe rağmen kendisine ulaşılamamıştır (Aytul 1966e). J. Mellaart bu olayın tam olarak hangi yıl gerçekleştiği konusunda farklı tarihler vermektedir. Bazen olayın 1958 yılında gerçekleştiğini söylerken, bazen de çok daha önce, 1952 yılında yaşandığını belirtmektedir (Corfield ve Haarmann 2011: 138).

J. Mellaart, Anna Papastrati'nin evinde yaptığı çizimleri İngiliz Arkeoloji Enstitüsü desteğiyle yayınlamak talebiyle Enstitü Müdürü Seton Lloyd'a göstermiş ancak Lloyd sadece çizimlere dayanarak bunları yayımlamak istememiştir. S. Lloyd, çizimleri British Museum'daki Batı Asya Tarihi Eski Eserler Bölümü başkanı R.D. Barnett ve Londra Üniversitesi Batı Asya eski profesörlerinden Marlevon başta olmak üzere tanınmış arkeologlara, sanat tarihçilerine göstermiştir. Adı geçen uzmanlar çizimlerin gerçek olduğunu söyleyerek yayınlanmasını önermişlerdir (Aytul 1966d; Zangger 2018: 133). Buna rağmen, buluntuların fotoğraflarının olmaması nedeniyle S. Lloyd bilim insanlarından gelecek tepkilerden çekiniyordu. Ayrıca yasadışı bir kazıda bulunan ve nerede olduğu bilinmeyen bir hazinenin, üstelik Türkiye Cumhuriyeti'nin resmi makamlarının bilgisi dışında yayınlamanın Enstitü'nün çıkarına olmayacağını farkındaydı (Pearson ve Connor 1968: 20, 59-60). S. Lloyd'dan istediği desteği alamayan J. Mellaart buluntuları yurt dışında yayımlamaya karar vermiştir.

1958 yılında Anna Papastrati'nin buluntuların çizimlerinin yayımlanmasına izin verdiğini belirten mektubu Ankara'daki İngiliz Arkeoloji Enstitüsü'ne ulaştınca harekete geçen J. Mellaart³, Dorak Kraliyet Mezarlarını ve bu mezarlardan çıktığı iddia edilen buluntuları ilk olarak 28 Kasım 1959 yılında arkeolojik keşifler hakkında düzenli olarak haber yapan *Illustrated London News* adlı dergi aracılığıyla bilim dünyasına duyurmuştur (Picard 1960: 106; Mellink 1961: 43; Pearson ve Connor 1968: 21; Muscarella 2000: 141; Bryce 2009: 201; Aybek ve Öz 2009: 329; Corfield ve Haarmann 2011: 129; Burney 2012: 11; Bardakçı 2012; Başlar ve Alkan, 2013: 78; Zangger 2018: 133; Stissi 2018: 91; Simpson 2018: 668-9). Toplam dört sayfa ve 18 çizimden oluşan yazı “*The Royal Treasure from Dorak –a first exclusive account of a clandestine excavation leading to the most important discovery since the royal graves of Ur*” başlığını taşıyordu (Muscarella 2000: 141; Corfield ve Haarmann 2011: 138; Zangger 2018:133). J. Mellaart yazısında 1920'lerdeki Yunan işgali sırasında Dorak'ta yapılan yasadışı kazılarda bir kral ve kraliçeye ait iki sanduka mezar ile iki hizmetkâra ait iki pithos mezar olmak üzere toplam dört mezar bulunduğunu iddia ediyordu (Picard 1960: 106; Aytul 1962b; Pearson ve Connor, 1968: 21; Mellaart 1971: 390-1; Umar ve Çilingiroğlu 1990: 451; Muscarella 2000: 141; Uhri 2006: 93; Bryce 2009: 201; Ünsal 2015: 859; Simpson 2018: 668; Stissi 2018: 93; Bakı 2021: 52). Hizmetkârların

³ Suzan Manzur, Anna Papastrati adlı bir kadının aslında hiç var olmadığını ve bu mektubun J. Mellaart tarafından Ankara'daki İngiliz Arkeoloji Enstitüsü'ndeki daktiloyla yazıldığını ileri sürmüştür (Mazur, 2005; Stissi, 2018: 92; Zangger, 2018: 135; Corfield ve Haarmann, 2011: 139; Aytul, 1966d).

buldukları pithos mezarlar ile kral mezarlarında ele geçen çanak çömlekler Yortan Kültürü tarzındaydı (Aytul 1962b; Mellaart 1971: 363 vd.). J. Mellaart kazının kesin olarak belgelendiğini, hatta bir arkeolog tarafından denetlendiğini iddia ediyor ancak herhangi bir isim vermiyordu (Pearson ve Connor 1968: 35; Stissi 2018: 93).

Dorak Kraliyet Mezarlarına ve bu mezarlarda ele geçen değerli metallere kaplanmış 137 parça malzemeye ilişkin tek kaynak J. Mellaart'ın yapmış olduğu çizimlerdir (Mozsolics 1968: 52; Bryce 2009: 201; Başlar ve Alkan 2013: 79). Daha sonra 1966 yılında *The Sunday Times*'tan K. Pearson ve P. Connor adlı gazeteciler Dorak olayını araştırmak amacıyla Türkiye'ye geldiler. Yeni bir kaynak göstermeden sadece J. Mellaart'ın çizimlerine dayanarak 1968 yılında Dorak Hazinesi hakkında *The Dorak Affair* adlı bir kitap yazdılar (Aytul 1966b; Pearson ve Connor 1968: 35; Ergil 1994: 175; Umar 1999; Aybek ve Öz 2009: 329; Zangger 2018: 133;). Connor ve Pearson yaptıkları araştırmalar sonucunda J. Mellaart hakkında hiçbir somut kanıt bulunmadığı sonucuna varmışlar ve onun suçsuz olduğunu ispatlamaya çalışmışlardır (Pearson ve Connor 1968: 1 vd.; Corfield ve Haarmann 2011: 129). 1968 yılında Ankara'daki İngiliz Arkeoloji Enstitüsü'nün iddiaları araştırmak için kurduğu komisyon J. Mellaart'ın raporunun gerçeklerle örtüştüğü ve sahtecilikle suçlanamayacağı sonucuna varmıştır (Zangger 2018: 133; Zangger ve Woudhuizen 2018: 43). Bunların dışında herhangi bir somut veri bulunmamaktadır. J. Mellaart tarafından çizimi yapılan bu eserlere günümüze kadar herhangi bir müzede veya koleksiyonda rastlanmamıştır. Ayrıca J. Mellaart'ın hazineyi nasıl keşfettiğini anlattığı hikâyenin uydurma olduğu da anlaşılmıştır. Bu nedenle bazı bilim insanları uzun süre J. Mellaart'ın Dorak Kraliyet Mezarları ve bu mezarlarda ele geçtiğini iddia ettiği buluntular hakkında anlattıklarını kuşkuyla karşılamışlardır.⁴ Konu hakkındaki literatür tarandığında birçok bilim insanının Dorak Kraliyet Hazinesi'nin çizimlerini uzun süredir bilimsel yayınlarında kullanmadıkları görülmektedir.

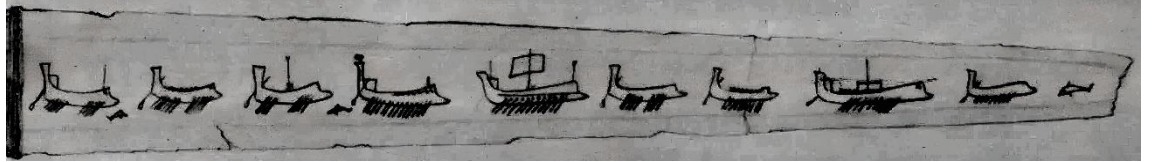
2. Dorak Kraliyet Mezarları ve Mezarlarda Ele Geçen Buluntular

J. Mellaart'ın anlatımlarında ve çizimlerinde birbiriyle uyuşmayan ve teyide muhtaç bilgiler bulunmaktadır. Mellaart, Dorak Mezarlarını o kadar ayrıntılı anlatmıştır ki, sanki kazı yapılırken bizzat oradaymış izlenimi vermektedir. Ayrıca kaçak bir kazıda arkeolojik teamüllere harfiyen uyulması da şaşırtıcıdır. J. Mellaart'ın anlatımına göre, 1.80 x 0.83 m boyutlarındaki taş sanduka mezardaki yaşlı bir kişi (olasılıkla kral?) göle bakar şekilde doğu-batı doğrultusunda gömülmüştür (Aytul 1962b; Mellaart 1971: 390; Kamil 1982: 8; Ünsal 2015: 859; Zangger 2018: 133). Mezarda Erken Tunç Çağı'na ait olduğu düşünülen çanak çömlek, balta, kama, kılıç gibi eşyalar yanında bir de kilim bulunmuştur (Mellink 1961: 43; Aytul 1962b; Mellaart 1968: 194; Mozsolics 1968: 52; Mellaart 1971: 391). Ayrıca mezarda krala ait altın, gümüş, elektron gibi değerli madenler; turkuaz, neceftaşı vb. gibi değerli taşlardan yapılmış süs eşyaları, bilezikler, iğneler, gaga ağızlı testiler, depas amphikypellonlar, gümüş ayna, fildişi tarak, gümüş

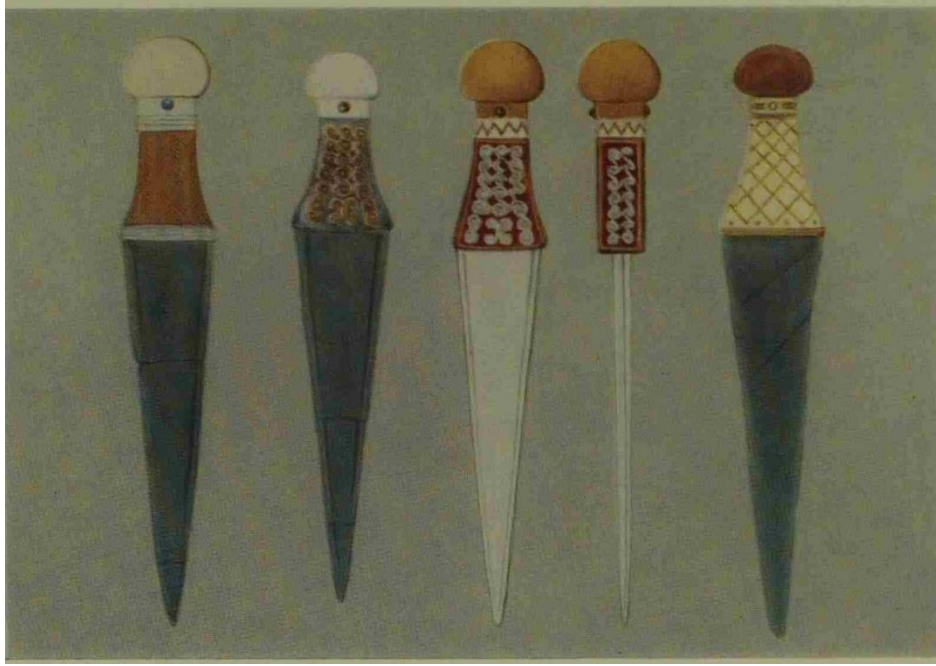
⁴ J. Mellaart bu çizimleri, 1950'li yıllarda İzmir'e giderken trende tanıştığı ve Karşıyaka'da oturan Anna Papastrati adındaki bir kızın evinde gördüğü buluntulara bakarak yaptığını, mezardaki iskeletlerin konumlarını ve buluntuların mezar içinde bulunduğu yerleri ise yine aynı evdeki fotoğraflara dayandırdığını iddia etmektedir (Umar ve Çilingiroglu, 1990: 449-450; Uhri, 2006: 94; Oy, 2011: 15).

cımbız, tunç heykeller, mermer kâse, obsidyen bardaklar, altın kaplamalı kraliyet asaları, altından yapılmış tören baltaları, ritonlar vb. bulunduğu iddia edilmiştir (Mellink 1961: 43; Aytul 1962a; Aytul 1966a; Mozsolics 1968: 52; Mellaart 1971: 391-4; Uhri 2006: 93; Bryce 2009: 201; Sowada 2009: 146; Başlar ve Alkan, 2013: 79; Ünsal 2015: 861; Simpson 2018: 669; Zangger 2018: 132-3; Bakı 2021: 52). Buluntular arasındaki demir kılıç Alacahöyük Kral Mezarlarında bulunan altın kaplı bir kabzası olan demir hançerle, dört adet balta ise Troia Hazinesi içerisindeki baltalarla büyük benzerlik göstermektedir (Mellaart 1971: 391; Buchwald 2005: 72; Simpson 2018: 669).

Mezarlar tarz olarak Alacahöyük Kral Mezarlarını andırmaktadır (Kamil 1982: 8). Erken Tunç Çağı denizciliği hakkında bilgi vermesi açısından fildişi kabzalı bir kılıcın üzerindeki gemi tasvirleri (bkz. Resim. 1 ve Resim 4) dikkat çekicidir (Bass 1970: 341; Oy 2011: 15; Zangger 2018: 132-3). Kiklad ve Girit omurga tasarımına sahip olan bu gemi tasvirleri Thermi modelleriyle de benzerlik gösterir (Marangou 1996: 279). Gadd'a göre, mezarlardaki zengin buluntular ve gemi tasvirleri denizaşırı ticarete işaret etmektedir (Gadd 1971: 133). Eskiçağ denizciliği alanında önemli çalışmalara imza atan ve birçok batık kazısını yürüten G. Bass, MÖ 3. binyılda bu tür gemilerin varlığını kabul etmenin şu anki verilere göre mümkün olmadığını belirtmektedir (Bass 1970: 341). 3.10 x 2 m boyutlarındaki diğer taş sanduka mezarda bir kilim üzerinde *hocker* vaziyette gömülmüş bir kadın ve bir erkeğe ait olduğu düşünülen iki iskelet bulunmuştur (Aytul 1962b; Lloyd 1967: çiz.24; Mellaart 1971: 390-1; Kamil 1982: 8; Ünsal 2015: 859). Kuzeye (göle) bakan bu iskeletlerin kral ve kraliçeye ait olduğu sanılmaktadır. Erkek iskeletinin ayak tarafında bir köpek iskeleti ve bazı ahşap mobilya parçaları tespit edilmiştir (Mellink 1961: 43; Aytul 1962b; Mellaart 1971: 391; Uhri 2006: 93; Sowada 2009: 238).

Resim 1. Dorak Kraliyet Mezarlarında Bulunan Hançer Üzerindeki Gemi Resimleri. (Mellaart 1959: 754, fig.2; Stissi 2018: 97).

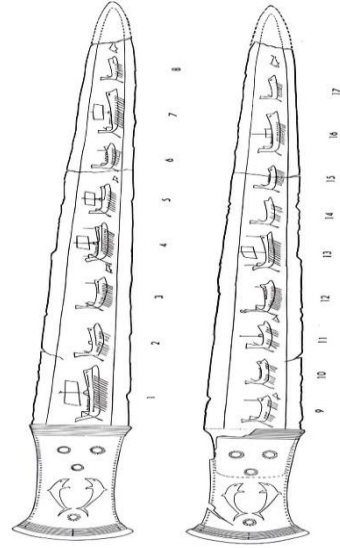

Resim 2. Dorak Mezarlarında Ele Geçen Bronz ve Gümüş Hançerler (Mellaart 1959).

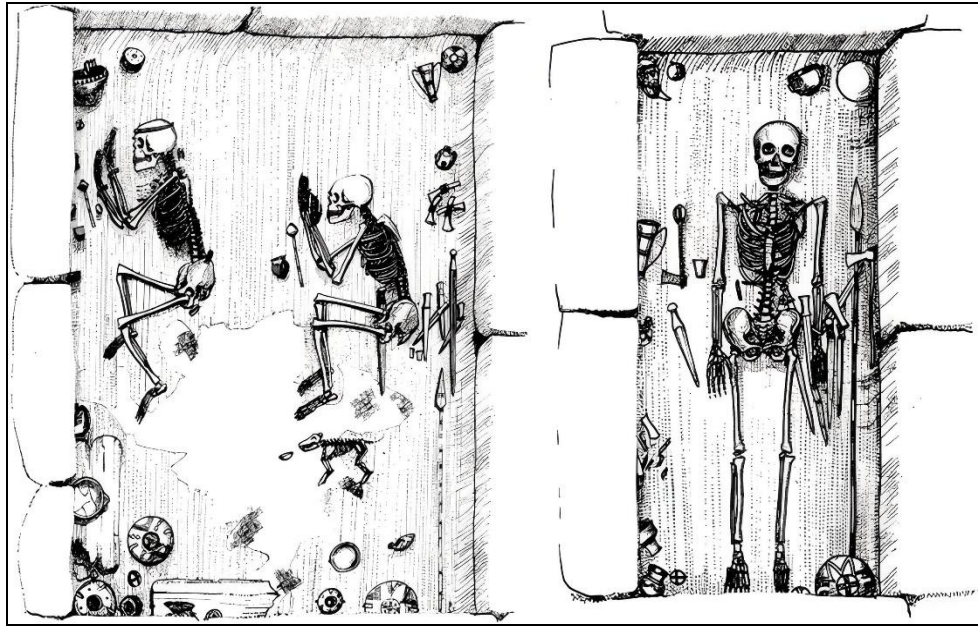
J. Mellaart'ın iddiasına göre, mezarda bulunan ahşap bir tahtın kaplama süslemesi olan altın varak parçalar üzerindeki hiyeroglif metinde tahtın Mısır'ın Eski Krallık Dönemi V. Sülalenin ikinci kralı olan Sahure (MÖ 2487-2473) tarafından hediye edildiği yazıyordu (Picard 1960: 106; Mellink 1961: 43; Aytul 1962b; Bass 1966: 39; Mozsolics 1968: 52; Pearson ve Connor 1968: 21; Bass 1970: 340; Mellaart 1971: 391; Gadd 1971: 133; Umar 1999; Sowada 2009: 146; Bryce 2009: 201; Ünsal 2015: 861; Hodder 2015: 414; Zangger 2018: 132-3; Simpson 2018: 669;). M. Ali Dinçol'un da eserinde J. Mellaart'ın çizimini kullandığı bu buluntu, mezarları Erken Tunç Çağı'nın son evresine tarihlendirilmesine imkân vermektedir (Dinçol 1982: 20; Simpson 2018: 669). Bu belge Anadolu'da yazının henüz kullanılmadığı bir dönemde Anadolu Erken Tunç Çağı kronolojisinin oluşturulmasında (tabi eğer buluntular gerçekse) hayati öneme sahiptir (Mellaart 1971: 391; Uhri 2006: 94; Başlar ve Alkan, 2013: 79; Ünsal 2015: 861).

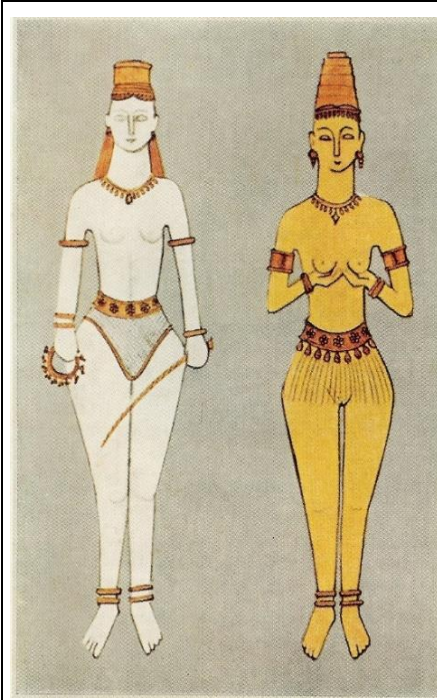
Resim 3. Ur Mezarlarında Bulunan Hançerler (Woolley, 1934: Plate 152).

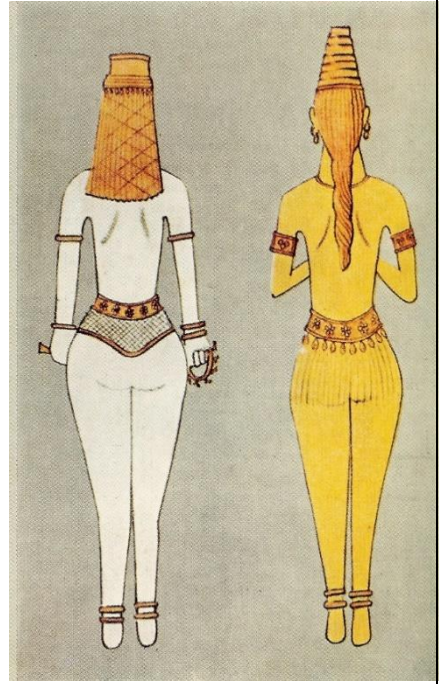
Resim 4. Dorak Kraliyet Hazinesi'ndeki Gemi Resimli Hançerler. (Mellaart 1959: 754, fig.2; Stissi 2018: 97).

Resim 5. Dorak Kraliyet Mezarları (Mellaart'ın Çizimi). (Lloyd 1967: 33, fig. 24-5; Ünsal 2015: 858, res.3; Simpson 2018: 669, fig. 32.2).

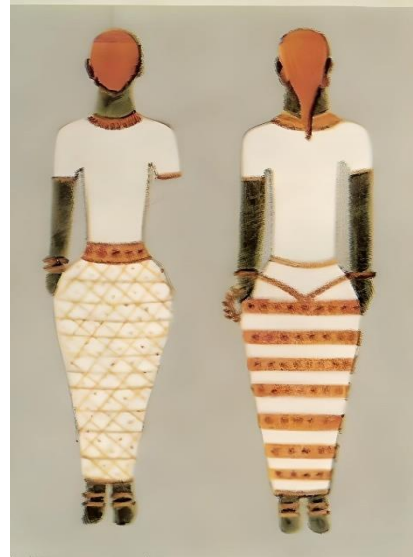
Resim 6. Dorak Buluntuları. Tanrıça Heykelciği. (Mellaart 1959: fig.7).

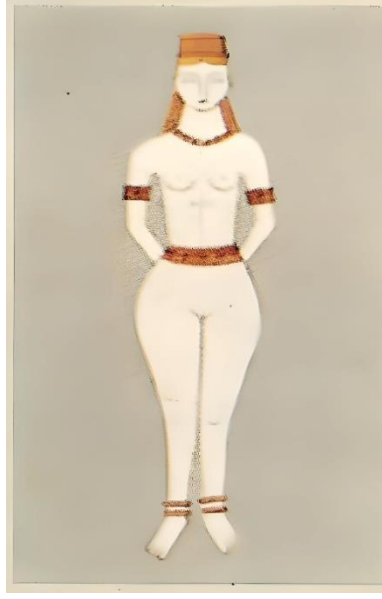
Resim 7. Dorak Buluntuları. Tanrıça Heykelciği. (Mellaart 1959: fig.8).

Resim 8. Dorak Buluntuları. İki Bronz Rahibe Figürünü. Üzerlerinde Yortan Kültüründe Yönetici Sınıfın Giydiği bir Elbise var. (önden görünüm). (Mellaart 1959: fig.3).

Resim 9. Dorak Buluntuları. İki Bronz Rahibe Figürünü. Üzerlerinde Yortan Kültüründe Yönetici Sınıfın Giydiği bir Elbise var. (arkadan görünüm). (Mellaart 1959: fig.4).

Resim 10. Dorak Buluntuları. Tanrıçanın Hizmetkârlarından birisi. Vücut Kısmı Gümüşten, Saçlar ve Takılar Altından. (Mellaart 1959: fig.5).

Resim 11. Dorak Buluntuları. Kraliçenin Mezarında Bulunan Altın ve Gümüş Bilezikler. (Mellaart 1959: fig.6).

Buluntular J. Mellaart'ın erken dönem uzak mesafe (Ur-Mısır-Troia-Dorak) Tunç Çağı ticaretinin varlığı konusundaki tezlerini destekler nitelikteydi (Hodder 2015: 414; Picard 1960: 106). Mellaart'a göre, Ur'daki metal işçiliği ile Alacahöyük ve Dorak'taki metal işçiliği arasında teknolojik açıdan büyük benzerlikler vardı. Bu durum merkezler arasındaki uzak mesafe ticaretin varlığının kanıtıydı (Mellaart 1971: 370). C.J. Gadd, Mellaart'ın Ur-Dorak uzak mesafe ticaret teorisini desteklemekte ve bu mezarların Ur mezarlarıyla ilişkili olduklarını, buluntuların da bunu teyit ettiğini ileri sürmektedir (Gadd 1971: 133). Mustafa Şahin, MÖ 3. binyıldaki Mısır-Dorak uzak mesafe deniz ticaretinin Uluabat Gölü'nü Marmara Denizi'ne bağlayan Rhyndacus Irmağı (Kocasu) üzerinden yapılmış olması gerektiğini ileri sürmektedir (Şahin, 2020: 29). Ancak Dorak Köyü'nün mevkii Tunç Çağı yerleşimlerinin genel karakteristiklerini göstermez. Her durumda zorlu bir kara yolu ulaşımı gerektirir. Dolayısıyla deniz ve kara ticareti için uygun bir konumda değildir (Zangger 2018: 134).

Şahin'in görüşüne şüpheyle yaklaşan Tamara Stech ve Vincent C. Pigott gibi bazı bilim insanları, Dorak buluntularının arkeolojik değeri ortaya konulmadığı süreçte Erken Tunç Çağı'nda Mezopotamya ve Anadolu arasında sadece metal ticaretinden bahsedebileceğini ileri sürerler (Stech ve Pigott 1986: 57). Yine Schulman, Kantor ve Sowada gibi bilim insanları da Dorak'ta bulunduğu iddia edilen Mısır nesnelere şüpheyle yaklaşır ve bu buluntuları Mısır'ın Anadolu ile temasının gerçek kanıtı olarak kabul etmezler (Schulman 1979: 86-7; Kantor 1992: 3 vd.; Sowada 2009: 10, 146). Troia, Alacahöyük, Kültepe vb. gibi Erken Tunç Çağı'nın önemli merkezlerinde

Mısır nesnelere rastlanmamıştır. Bu nedenle bir istisna teşkil eden Dorak'ta bulunan Mısır nesnelere şüpheyle yaklaşmak gerekir. Bu durumda Dorak mezarlarında bulunduğunu iddia edilen bu eserlerin varlığına dair somut kanıtların sunulması gerekir. J. Mellaart'ın bu iddiasının kabul edilebilmesi için Kuzeybatı Anadolu Erken Bronz Çağı çanak çömlek parçaları ve kalıntıları üzerinde Dorak buluntuları haricinde daha fazla hiyeroglif işaretlere ihtiyaç vardır (Kamil 1982: 77).

3. Türk Kamuoyunun ve Hükümetin Tepkisi

J. Mellaart'ın *Illustrated London News*'deki makalesi ve çizimleri uzman çevrelerde ve Türk yetkililer arasında büyük heyecan yaratmıştır (Corfield ve Haarmann 2011: 138). Olayın duyulmasının ardından Türk makamları ve bilim insanları iddiaları araştırmak ve orijinal eserleri incelemek üzere harekete geçmişlerdir. Ancak J. Mellaart'ın verdiği Karşıyaka'daki Kazım Dirik Caddesi'ndeki adreste yapılan aramada J. Mellaart'ın tarifine uyan ne bir ev ne de Anna Papastrati adlı kız bulunmuştur (Aytul 1962a; Aytul 1962c; Aytul 1966a; Aytul 1966f; Corfield ve Haarmann 2011: 129; Stissi 2018: 9; Simpson 2018: 669; Bakı 2021: 52). Oysa Mübadele sonrasında İzmir'de kalan çok az sayıdaki Rum kökenli vatandaşın polis kayıtlarında olmaması düşünülemez. Neticede J. Mellaart'ın hazineyi gördüğünü iddia ettiği ev için verdiği adresin doğru olmadığı anlaşılmıştır (Umar 1999; Hodder 2015: 415; Stissi 2018: 92-3). Bu durum karşısında J. Mellaart eve gece gittiklerini ve evden henüz hava aydınlanmadan ayrıldığı için evin yerini tam olarak bilemediğini söylemiştir. Anna Papasrati'nin kendisine bu adresi verdiğini, dolayısıyla yalan söylemediği şeklinde bir savunma yapmıştır. Yapılan soruşturmalar ve araştırmalar sonunda hazine veya onunla ilgili herhangi bir somut belge bulunamadığı için başlangıçta J. Mellaart'a herhangi bir ceza verilmemiştir (Hodder 2015: 414-5; Zangger ve Woudhuizen 2018: 43). Ancak 1962 yılından itibaren Türk basınında Dorak Hazinesi'yle ilgili haberlerin artmasıyla politik ortam J. Mellaart aleyhine dönmüştür. Milliyet Gazetesi'nden Turhan Aytul'ün öncülük ettiği bu haberlerde özetle J. Mellaart'ın kaçak kazılarla ortaya çıkardığı Dorak Kraliyet Hazinesi'ni yasadışı yollarla yurt dışına taşıdığı iddia ediliyordu (Aytul 1966b; Aytul 1966f; Aytul 1966h; Aytul 1966i). Hatta J. Mellaart'ın hazineyi yurt dışında 48 milyon dolara sattığı yazılıyordu (Aytul 1962a; Aytul 1962c; Aytul 1966e; Corfield ve Haarmann 2011: 140).

J. Mellaart'ın Dorak Kraliyet Hazinesi'ni taşıdığına dair herhangi bir somut delil bulunamamış olsa da, hazine hakkında bilgisi olduğu halde devletin ilgili kurumlarına bilgi vermediği ve bilinçli olarak gizlediği gerekçesiyle suçlanmıştır. Var olduğunu iddia ettiği ve çizimlerini yaptığı tarihi eserlerin nerede olduğu hakkında verdiği bilgilerin gerçek olmadığını anlaşılması da tepkilere neden olmuştur. Sonuç olarak, 1959 yılından itibaren Dorak Kraliyet Hazinesi hakkında ortaya atılan iddialar ve suçlamalar nedeniyle 1963 yılında J. Mellaart'ın Türkiye'deki tüm kazı izinleri iptal edilerek ülkeye girişi yasaklanmıştır (Aytul 1966a; Aytul 1966e; Pearson ve Connor 1968: 190; Corfield ve Haarmann 2011: 129; Simpson 2018: 669). J. Mellaart'ın başkanlığında yürütülen Hacılar Höyük'ten çıkarılan bazı buluntuların kazıda çalışan işçiler tarafından çalınması ve satılması da bu kararın alınmasında etkili olmuştur (Fairbairn 2007: 54). J. Mellaart'ın kazı izinlerinin iptalinin diğer nedenleri; Çatalhöyük'teki bazı arkeolojik buluntuların kaybolması ve Türk makamlarının Dorak Hazinesi'nin gerçek olup olmadığı, eğer varsa

nerede saklandığı gibi sorularına tatmin edici cevaplar verememiş olmasıdır (Ergil 1994: 175; Hodder 2001: 69; Burney 2012: 11; Bardakçı 2012). Ayrıca 1950'lerin sonlarında Londra'daki bir müzayedede satılan bazı eserlerin Hacılar'da ele geçen buluntulara ait olduğunun öğrenilmesiyle J. Mellaart'ın durumu içinden çıkılmaz bir hal almıştır (Corfield ve Haarmann 2011: 139).

Dorak Kraliyet Hazinesi'yle ilgili haberlerin basında yer alması üzerine, konu TBMM gündemine gelmiş ve Meclis oturumunda hararetli tartışmalar yaşanmıştır. Adana Milletvekili Kemal Sariibrahimoğlu Türkiye'deki tarihî eser kaçakçılığı olaylarını incelemek ve bu konuda alınması gerekli tedbirleri tespit etmek üzere Anayasanın 88'nci maddesi uyarınca Meclise aşağıdaki araştırması önergesini vermiştir:

“Millet Meclisi Başkanlığına,

Birkaç yıldır iç ve dış basının ciddiyetle üzerinde durmakta olduğu “Tarihî eser kaçakçılığı” ciddî tedbirleri süratle bulunup tatbik edilmediği takdirde, paha biçilmez tarihî ve turistik değer taşıyan eserlerimizden yakın bir gelecekte eser kalmıyacaktır.

5.8.1967 tarih ve 7118 sayılı Milliyet Gazetesinin birinci sayfasında “Türkiye soyuluyor” başlığı ile verilen haber, gerek Dorak hazinesinin kaçırılışı ve gerekse diğer tarihî eserlerin kaçırılışının acı hikâyesini delilleri ile ortaya koymaktadır. Bu soyguna iştirak eden milletlerin mensuplarını dahi isyana sevk eden, arkeolojik soygunun delilleri ile tesbiti, alınması gereken tedbirlerin ve çıkarılması gereken kanunların, gerçeklere ve gereklere uygun ve müessir olmasını mümkün kılacaktır.

Bu sebeplerle; Türkiye'den yabancı memleketlere “Tarihî eser kaçakçılığı” olayını genişliğine ve derinliğine tetkik ve tahkik ederek, alınması gereken idari ve kanuni tedbirleri tesbit ve Yüce Meclise arz etmek üzere, her partiden kuvveti oranında alınacak üyelerle kurulacak 11 kişilik bir Meclis Araştırma heyeti teşkilini, Anayasanın 88 ve 89 ncu maddeleri gereğince istirham ederim. Saygıyla. (M. Meclisi Tutanak Dergisi, 28. Birleşim, 1. Oturum, 17.01.1968: 414).”

7.8.1967

Adana Milletvekili

Kemal Sariibrahimoğlu

Kemal Sariibrahimoğlu verdiği önerge üzerindeki konuşmasında Dorak Hazinesi'nin gerçekten var olduğunu ve kesin olarak yurt dışına kaçırıldığını şu sözlere ifade eder: “*Yine Milliyet gazetesinin geçen sene tefrika ettiği, Dorak hâdisesi soygunu delilleriyle ispat edilmiş, milyarlar değerindeki hazinelerin yabancı memleketlere kaçırıldığı ve yabancı memleket müzelerini zenginleştirdiği ispat edilmiştir.*” (M. Meclisi Tutanak Dergisi, 28. Birleşim, 1. Oturum: 1, 17.01.1968: 415). Ancak Sariibrahimoğlu'nun “...*hazine yabancı memleketlerin müzelerini süslüyor.*” ifadesinin somut bir dayanağı yoktur. Daha önce de defalarca ifade edildiği üzere günümüze

kadar ne Avrupa'da ne Türkiye'de ne de dünyanın başka bir yerinde hazineye ait tek bir parçaya dahi rastlanmamıştır.

4. Dorak Kraliyet Hazinesi'nin Gerçekliği Konusundaki Görüşler

Dorak Kraliyet Hazinesi meselesi, ortaya çıktığı 1950-1960'lı yıllarda ve sonraki süreçte Türkiye başta olmak üzere birçok ülkede yayımlanan gazetelerde, kamuoyunda ve bilim dünyasında yoğun tartışmalara neden olmuştur. Hazinesinin gerçekten var olup olmadığı, ortaya çıkış hikâyesindeki tutarsızlıklar ve J. Mellaart'ın sessiz kalması nedeniyle çok farklı iddialar ortaya atılmıştır. Hiç birisi hakkında kesin deliller bulunmayan iddiaları 4 ana başlık altında toplayabiliriz:

İlk iddia, J. Mellaart ve Anna Papastrati'nin Dorak Kraliyet Hazinesi'nin ortaya çıkarılmasında ve yurt dışına kaçırılmasında birlikte hareket ettikleri şeklindedir. Bu görüşü ileri sürenler hazinenin kaybolmasının baş sorumlusu olarak J. Mellaart'ı suçlamaktadırlar (Aytul 1966d; Aytul 1966h; Umar 1999). J. Mellaart hakkındaki en ağır suçlama olan ve onu tarihi eser kaçakçısı olarak nitelendiren bu iddia somut dayanaktan yoksun olup genellikle varsayımlar üzerine kurgulanmıştır. Bununla birlikte J. Mellaart'ın Dorak Kraliyet Hazinesi'nin ortaya çıkışı ve akıbeti hakkında birbiriyle çelişen ifadeleri nedeniyle bu iddiayı tamamen göz ardı etmemek gerekir.

İkinci görüşe göre, bütün olanlar bir hayal ürünüdür. Dorak mezarları ve bu mezarlarda ele geçtiği iddia edilen buluntuları J. Mellaart uydurmuş, meslektaşlarının gözünde itibar kazanmak ve Erken Tunç Çağı ticaret ağı üzerine tasarladığı tezlerini ispatlamak için böyle bir yola başvurmuştur (Aytul 1966h; Umar 1999). Bu görüşü savunanlara göre, J. Mellaart Dorak buluntularını Erken Tunç Çağı'ndaki uzun mesafeli ticaret ilişkileri (Mısır-Mezopotamya-Hellas-Anadolu) hakkındaki teorisini kanıtlamak için icat etmiştir (Hodder 2015: 415). Ancak bu ihtimalin "*meslektaşlarının gözünde itibar kazanmak için...*" kısmı çok makul görünmemektedir. Şöyle ki, J. Mellaart özellikle Beycesultan ve Hacılar'da yaptığı kazılar sayesinde mesleki açıdan önemli bir yol kat etmişti ve arkeoloji dünyasında tanınan birisiydi (Aytul 1966h; Burney 2012: 11; Hodder 2015: 412). Dolayısıyla arkeoloji dünyasında itibar kazanmak için böyle bir hikâyeye ihtiyacı yoktu. Aksine J. Mellart gibi alanında uzman bir bilim insanının gerçeklerin ortaya çıkması durumunda büyük bir itibar kaybına yol açacağı farkında olmaması düşünülemez. Bununla birlikte J. Mellaart'ın "*Erken Tunç Çağı'ndaki uzun mesafeli ticari ilişkileri hakkındaki teorilerini ispatlamak için...*" böyle bir yola başvurmuş olması imkân dâhilindedir. J. Mellaart'ın hayat felsefesi ve daha önceki faaliyetleri de bu ihtimali güçlendirmektedir.

Üçüncü iddiaya göre, İzmirli Rum kızı Anna Papastrati, J. Mellaart'a sahte bir koleksiyon göstermek ve onu itibardan düşürmek için bizzat Türkiye'ye gönderilmiştir (Umar 1999). Bu görüşü savunanlara göre, J. Mellaart'ın düşmanları onun Türkiye'de arkeoloji alanındaki başarılarını kiskanıyorlardı ve ona böyle bir oyun oynadılar. Gerçekten de bu dönemde J. Mellaart'ın Türk Arkeoloji dünyasında önemli bir yeri ve her istediğini yaptırabilecek bir gücü vardı. Ancak J. Mellaart gibi uzman bir arkeolog Dorak buluntularının sahte olup olmadığını rahatlıkla tespit edebilirdi. Ayrıca Seton Lloyd'un görüşlerine başvurduğu İngiltere'deki uzmanların buluntuların gerçek olduğu yönündeki raporları nedeniyle bu ihtimal çok mümkün görünmemektedir.

Dördüncü ve son iddiaya göre, Dorak Kraliyet Hazinesi'nin ortaya çıkarılmasında ve yurt dışına kaçırılmasında J. Mellaart'ın herhangi bir rolü yoktu. Hazine yurt dışına çıkarılmadan önce tarihi eser kaçakçılığı yapan bir çete tarafından J. Mellaart'a gösterilmişti ve değeri hakkında bir fikir alınmıştı (Aytul 1966h; Aytul 1966i; Umar 1999; Corfield ve Haarmann, 2011: 140; Stissi 2018: 92). J. Mellaart'ı aklamaya çalışan bu iddia sağlam dayanaktan yoksundur. Normal şartlarda böyle bir durumda J. Mellaart gibi deneyimli ve mevzuata hâkim bir arkeoloğun hemen Türk makamlarına haber vermesi gerekirdi. Ancak J. Mellaart hem Türk makamlarına haber vermemiş hem de gizlice buluntuların resimlerini çizmiş ve Türk makamlarına haber vermeden yurt dışında yayınlamıştır. Onun bu davranışı iyi niyetli olmadığını göstermektedir. Başka bir ifadeyle Dorak Hazinesi'nin yurt dışına kaçırılmasında doğrudan rolü olmasa bile, ilgili makamlara haber vermeyerek en hafif tabirle böyle bir kaçakçılığa göz yummuştur diyebiliriz.

Dönemin yurt dışında yayınlanan gazeteleri ve günümüzdeki bazı araştırmacılar dördüncü ihtimalin daha ağır bastığını ileri sürmektedir. Buna göre, işin içinde uluslararası tarihi eser kaçakçılığı yapan bir çete vardı. Kaçakçılar İzmir'de bir antika koleksiyonu toplamışlardı ve eserlerin büyük bölümü Dorak Köyü yakınlarında bulunmuştu. Ancak içinde farklı bölgelerden bulunan bazı eserler de vardı. Tarihi eser kaçakçıları eserlerin varlığının kamuoyuna duyurulması için J. Mellaart'ı seçmişti ve Anna Papastrati hikâyesi de J. Mellaart'a kurulmuş bir tuzaktı (Aytul 1966h; Umar 1999). Bu görüşün önde gelen savunucularından olan K. Pearson ve P. Connor adlı gazeteciler Türkiye'ye gelip geniş çaplı bir araştırma yapmışlar ve yazdıkları *The Dorak Affair* adlı kitapta J. Mellaart'ı aklamaya çalışmışlardır (Pearson ve Connor, 1968).

J. Mellaart'ın 28 Kasım 1959 tarihinde *Illustrated London News* adlı dergide Dorak buluntularını bilim dünyasına tanıttığını takip eden sürecin başlarında dönemin önde gelen bilim insanları ve araştırmacılarından buluntuların varlığına ve gerçekliğine dair ciddi bir itiraz gelmemiştir. British Museum Batı Asya Antikaları Bölümü Müdürü olan Dr. Barnett, "Eğer bu uydurma ise, arkeoloji tarihindeki en muazzam uydurma olması gerekir." sözüyle buluntuların şüpheye yer bırakmayacak şekilde gerçek olduğuna inandığını ifade etmiştir. Buluntuları yayınlayan J. Mellaart'tan başka S. Lloyd⁵ ve M.J. Mellink (1961: 43) başta olmak üzere önemli sayıda bilim insanı uzun süre mezarların varlığını kabul etmiş ve Dorak buluntularını yeni kazılarda ele geçen malzemelerle karşılaştırmışlardır. Ayrıca J. Mellaart, *The Cambridge Ancient History*'de yazdığı "Anatolia c. 4000-2300 B.C." adlı bölümü Dorak Kraliyet Hazinesi'nin varlığı üzerine kurgulamış ve Dorak buluntularıyla çağdaş olan Troia II ve Alacahöyük hazinelerini karşılaştırmıştır (Mellaart 1971: 363-410; Zangger 2018: 132). Böylesine prestijli bir yayında, varlığı şüpheli olarak kabul edilen buluntuların kullanılmasına bilim çevrelerinden ciddi bir itiraz gelmemesi de ayrıca düşündürücüdür. Bununla birlikte Dorak buluntularına şüpheyle yaklaşan birçok bilim insanı adı geçen malzemelerin tek bir mezardan gelemeyeceğini ileri sürmüşler ve buluntular ortaya çıkarılıp üzerinde gerekli bilimsel çalışmalar yapılmadan bunları bilimsel yayınlarında kullanmayacaklarını belirtmişlerdir (Bass 1970: 340; Stech ve Pigott 1986: 57). Bu araştırmacılara göre,

⁵ Ankara İngiliz Arkeoloji Enstitüsü müdürü olan Seton Lloyd, Dorak Kraliyet Hazinesi'nin varlığına inanan bilim insanlarından. Hatta 1967 yılında yayınladığı *Early Highland Peoples of Anatolia* adlı kitabında J. Mellart'ın çizimlerini kullanmıştır.

Dorak Kraliyet Hazinesi adıyla anılan tarihi eserler Anadolu'nun ve Yakındoğu'nun birçok farklı bölgesinden toplanmış ve yurtdışına kaçırılmıştır (Muscarella 2000: 141; Bakı 2021: 51; <http://www.tayproject.org/> (Erişim Tarihi: 20.09.2021).

Sonuç ve Değerlendirme

Günümüzde elimizdeki verilerin Dorak Kraliyet Hazinesi (?) üzerindeki sis perdesini ortadan kaldırmak için yeterli olmadığı kabul edilmelidir. Ancak eldeki kanıtlardan yola çıkarak bazı sonuçlara ulaşmak mümkün görünmektedir. Hazinesinin gerçekten var olup olmadığı, varsa nerede saklandığı gibi sorular henüz cevap bulmamıştır. Dorak buluntularının varlığı konusundaki iddiaları ortaya atan ve tek kaynak durumundaki J. Mellaart'ın 2012 yılında hayatını kaybetmiş olması meseleyi daha karmaşık bir hale getirmektedir. Dorak Hazinesi'nin gerçekten var olduğuna inanan bilim insanları olduğu gibi, hazineyi J. Mellaart'ın uydurduğu bir hikâye olarak görenler de bulunmaktadır. Özellikle son yıllarda birçok bilim insanı hazineyi J. Mellaart'ın uydurduğuna inansa da, bölgede yeterli düzeyde yüzey araştırmalarının ve arkeolojik kazıların yapılmamış olması, "*Dorak buluntuları J. Mellaart'ın bir hezeyanıdır.*" şeklindeki önyargılı bir yaklaşıma izin vermemektedir.

Anadolu'da Erken Tunç Çağı'na tarihlenen zengin hazineler Dorak mezar buluntularının varlığına dair kanıt olarak ileri sürülebilir. Aynı döneme tarihlenen zengin Troia Hazinesi'nin keşfi, bu kente görece yakın bir konumda bulunan Dorak Hazinesi'nin de gerçek olabileceği şeklinde yorumlanabilir. Yine aynı tarihlerde Orta Anadolu'daki Alacahöyük Kral Mezarlarında ele geçen zengin buluntular da bu görüşü destekler niteliktedir. Erken Tunç Çağı Anadolu'sunun temel siyasi birimlerinin küçük devletçikler olduğunu göz önüne aldığımızda bu tür hazinelerin varlığı normal görünmektedir. Başka bir ifadeyle, Erken Tunç Çağı'nda Anadolu'da artı ürünü elinde toplayan üst tabaka yönetici aileler ortaya çıkmıştır. Dolayısıyla bu dönem Anadolu'sunda Alacahöyük ve Troia Hazineleri gibi Dorak Kraliyet Hazinesi'nin varlığı bilimsel açıdan imkân dâhilindedir.

Mesele J. Mellaart üzerinden tartışılacak olursa çok ilginç sonuçlar ortaya çıkmaktadır. Örneğin, J. Mellaart gibi arkeoloji çevrelerinde tanınan ve görüşlerine saygı duyulan bir bilim insanı, olmayan bir şeyi varmış gibi gösterip neden Türkiye'deki tüm ayrıcalıklarını kaybetmek istesin? J. Mellaart'ın Dorak Hazinesi'ni uydurduğunu iddia eden araştırmacılar onun Çatalhöyük'ün tabanında yazı sembolleri olan tabletler bulunduğunu iddia ettiğini, dolayısıyla kanıt uydurma alışkanlığı olduğunu ileri sürmüşlerdir (Hodder 2015: 415). Beyköy Metni ve Çatalhöyük Kazılarında 20 yıl sonra ortaya çıkan Çatalhöyük duvar resimlerinin tamamen J. Mellaart tarafından yapıldıklarının ve sahte olduklarının anlaşılmasını da kanıt olarak göstermişlerdir. Bu nedenle çoğu araştırmacı J. Mellaart'ın sahte eser üretme konusunda uzman olduğunu ve Dorak Hazinesi'nin de onun bu uzmanlığının bir sonucu olarak ortaya çıktığını ileri sürmektedir (Zangger 2018: 125 vd.). Ancak bu olaylar J. Mellaart'ın kariyerinin başlangıcına, yani henüz tanınmadığı ve kaybedecek bir şeyi olmadığı bir dönemde gerçekleşmiştir. Oysa Dorak Kraliyet Hazinesi'ni yayınladığı tarihte arkeoloji dünyasında tanınan ve saygı duyulan bir bilim insanıdır ve Dorak Kraliyet Hazinesi'ni uydurması için mantıklı bir neden yoktur. J. Mellaart'ın var olmayan buluntuları varmış

gibi gösterdiğini iddia eden araştırmacılar da bu duruma mantıklı bir açıklama getirememişlerdir. J. Mellaart, Dorak mezar buluntularını Ankara İngiliz Arkeoloji Enstitüsü aracılığıyla yayınlamak isteyince Enstitü başkanı S. Lloyd bunun apaçık kendini ihbar etmek olacağını düşündüğü için onun bu isteğini kabul etmemiş ve buluntuları yayınlamaması yönünde baskı yapmıştır. S. Lloyd'a göre, J. Mellaart'ın hem bir İngiliz vatandaşı olması hem de Ankara İngiliz Arkeoloji Enstitüsü ile olan yakın ilişkileri, adı geçen kurumun Türk Hükümeti nezdindeki güvenilirliğine de büyük bir darbe vermiş olacaktı.

Bu durumda meselenin açıklığa kavuşturulması için şu iki sorunun yanıtlanması gerekir: J. Mellaart hazinenin neden Dorak'ta bulunduğunu iddia etmiştir? J. Mellaart'ın daha önceden Dorak ile bir ilişkisi var mıdır? J. Mellaart bu soruların hiçbirine mantıklı bir cevap vermemiştir. M. Bardakçı'nın (2012) gazetede köşesinde olayı J. Mellaart'ın yaptığı bir çapkınlığı örtbas etmek için uydurduğunu iddia etmesi ve bunu Mellaart ailesinden bazı kimselere dayandırdığını ileri sürmesi çok inandırıcı değildir. J. Mellaart'ın aile üyelerinin de böyle bir iddiaya destek vermesi şaşırtıcıdır. B. Umar, J. Mellaart'ın Dorak Hazinesi'ni nasıl bulduğunu anlattığı *İzmir 1950* adlı eserinde "Anna Papastrati" hikâyesini kesin bir dille reddetmiş ve bir hukukçu kimliğiyle hikâyedeki yanlışları bir bir ortaya çıkarmıştır (Umar 1999).

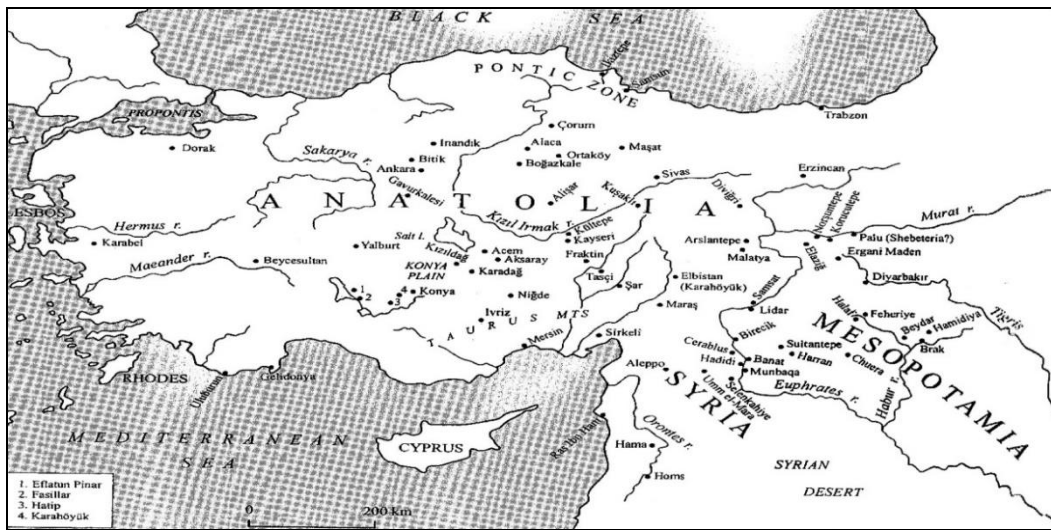
J. Mellaart, Dorak Hazinesi'nin varlığını hayatı boyunca reddetmemiş, savunmasını genel olarak "hazineyi kendisinin çıkarmadığı ve yurt dışına kaçırmadığı" tezine dayandırmıştır. Ona göre, Dorak Hazinesi gerçekten vardı, ancak ortaya çıkarılmasında ve yurt dışında kaçırılmasında kendisinin yardımı ya da katkısı olmamıştı. Ancak J. Mellaart'ın birçok soruyu cevapsız bırakması şüpheleri üzerine çekmesine neden olmuştur. J. Mellaart'ın çelişkili ifadelerini gerçekdışı olarak nitelendiren Türk makamları ve Turhan Aytul gibi bazı gazeteciler, onun yasadışı işlerini gizlemeye çalıştığını iddia etmişlerdir. Onlara göre, J. Mellaart yasadışı yollarla ya da kaçak kazılarla hazineye ulaşmış, daha sonra da Anna Papastrati adlı kadın hikâyesini uydurmuştur. Zaten İzmir polisinin yapmış olduğu araştırmalarda da J. Mellaart'ın verdiği adresin uydurma olduğu tespit edilmiş ve Anna Papastrati adlı kadının izine de rastlanmamıştır. Anna Papastrati hikâyesinin uydurma olduğunun kesin olarak ispatlanması J. Mellaart üzerindeki şüpheleri arttırmaktadır.

Mezarlarda bulunduğu iddia edilen eserler incelendiğinde hem buldukları yer hem de tarihleme açısından büyük tezatlar olduğu görülmektedir. Oysa J. Mellaart başta olmak üzere bazı bilim insanları buluntuların MÖ 2300'lere tarihlendiğini iddia etmekte ve Troia Ilg Hazinesi ve Ur Kraliyet Mezarları ile çağdaş olduğunu ileri sürmektedir (Mellaart 1968: 195; Mozsolics 1968: 52; Bass 1970: 340; Gadd 1971: 133; Bryce 2009: 201). Dorak mezarları yapı tarzı olarak Ur mezarlarıyla büyük benzerlik gösterir. Aynı şekilde mezarlarda ele buluntular arasındaki benzerlik de dikkat çekicidir.⁶ Buluntular arasındaki hançerler Ur mezarlarında bulunan hançerlerle birebir aynıdır (Woolley 1934: Pl. 151-157). Dorak buluntuları arasında yer alan heykeller Anadolu özellikleri göstermez. Altın kaplamalı bir taht üzerinde Mısır'ın V. Sülalesinin

⁶ Ur mezar buluntuları hakkında ayrıntılı bilgi için bkz. Woolley. C. Leonard. 1934. *Ur excavations. The Royal Cemetery: a report on the predynastic and Sargonid graves excavated between 1926 and 1931*. London: British Museum.

ikinci kralı Sahure'nin adının olması şaşırtıcıdır (Sowada 2009: 146; Hodder 2015: 414;). Ancak Mellaart'ın arkeolog olmadan önce Egyptology eğitimi almış olması ve Beyköy Yazıtı hadisesi bu belgeye ihtiyatlı yaklaşmak gerektiğini göstermektedir (Umar, 1999). Hasan Peker, imla ve gramer hatalarıyla dolu olan Beyköy Yazıtını büyük bir sahtekârlık olarak nitelendirmektedir. Peker'e göre, olmayan bir şey üzerine bilimsel çalışmalar yapmak hakikatin değersizleştirildiği bir bilim yaratmaktır (Peker, 2019: 34; <https://www.arkeolojisanat.com>). Dolayısıyla J. Mellaart'ın kendi düşüncelerini ispatlamak için belge uydurmak gibi bir alışkanlığı olduğu kanıtlanmıştır. Bazı bilim insanlarına göre, mezarların tabanında bulunduğu iddia edilen yün kilim üzerindeki motiflerin hala canlı olması, bu toplu buluntunun Erken Tunç Çağı'na tarihlendirilemeyeceğinin en önemli kanıtıdır (Lloyd 1967: fig. 22; <http://www.tayproject.org>). Mellaart'ın çizimleri arasında yer alan gemileri MÖ 3. binyıla tarihlendirmek mümkün değildir. Bu tür gemilerin varlığını için MÖ 3. binyıl oldukça erken bir tarihtir (Bass 1970: 341).

Sonuç olarak, J. Mellaart'ın iddialarının hiç birinin bağımsız bir doğrulaması olmayıp Dorak Hazinesi'nin gerçekliği konusunda ciddi şüpheler vardır (Bryce 2009: 201). Mellaart'ın Beyköy Yazıtını uydurduğunun ortaya çıkmasının ardından Dorak Hazinesi üzerindeki şüpheler de artmıştır. Hazinesinin varlığına dair hiçbir somut malzemenin ortaya çıkmaması, Dorak Hazinesi'nin de Beyköy Yazıtı gibi Mellaart tarafından uydurulmuş olduğu şüphelerini arttırmaktadır. Dorak buluntularına atıf yapan bilim insanlarının çoğu genellikle "buluntular gerçekse" ifadesini kullanmaktadırlar. Hatta son zamanlarda Anadolu Erken Tunç Çağı ile ilgili eserlerde Dorak buluntularının adı geçmez. 1976 yılında J. Mellaart'ın eşinin İstanbul Boğazı'ndaki yalısında çıkan yangın J. Mellaart'ın kazı kayıtlarının ve evraklarının çoğunun sonsuza kadar yok olmasına neden olmuştur. Böylece Dorak Hazinesi de dâhil olmak üzere birçok mesele tarihin tartışmalı konuları arasındaki yerini almıştır. Hazine bir gün ortaya çıkmadıkça, gizem muhtemelen çözülmeden kalacaktır (Hodder 2015: 415-6).

Harita 2. Erken Tunç Çağı Sonlarında Dorak, Anadolu ve Mezopotamya (Mellaart 1971: 385).

KAYNAKÇA

- Akarsu, Rabia. 2014. "Erken Tunç Çağı Sonu ve Orta Tunç Çağı'nda Güneybatı Anadolu'nun Tarihi Coğrafyası". *Atatürk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi* 18(2): 209-216.
- Arık, Murat. 2015. "Türk Müzeciliğinin Tarihsel Gelişimi". Yüksek Lisans Tezi, Gazi Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara.
- Arkeoloji ve Sanat Yayınları. "Doç. Dr. Hasan Peker: Hakikatin değersizleştirildiği bir bilim yaratılıyor", https://www.arkeolojisanat.com/shop/blog/doc-dr-hasan-peker-hakikatin-degersizlestirildigi-bir-bilim-yaratiliyor_3_675842.html (Erişim Tarihi: 18.05.2022).
- Aybek, Serdar, A. Kemal Öz. 2009. "Uluabat Gölü Çevresi Yüzey Araştırması, 2007". *26. Araştırma Sonuçları Toplantısı 2*. Ankara: Kültür ve Turizm Bakanlığı Yayınları.
- Aybek, Serdar, Ali K. Öz. 2010. "Uluabat Gölü Çevresi 2008 Yılı Yüzey Araştırmaları". *27. Araştırma Sonuçları Toplantısı 2*. Ankara: Kültür ve Turizm Bakanlığı Yayınları.
- Aytul, Turhan. 1962a. "Milyarlık Tarihi Bir Kral Hazinesi Kaçırıldı". *Milliyet Gazetesi*, 29 Mayıs 1962.
- Aytul, Turhan. 1962b. "Tarihi Dorak Krallığı Hazinesinde Neler Var". *Milliyet Gazetesi*, 30 Mayıs 1962.
- Aytul, Turhan. 1962c. "Kaçırılan Milyarlık Hazine". *Milliyet Gazetesi*, 31 Mayıs 1962.
- Aytul, Turhan. 1966a. "Dorak Hazinesi Soygunu Skandal Oldu". *Milliyet Gazetesi*, 27 Kasım 1966.
- Aytul, Turhan. 1966b. "Dorak Hazinesi Skandalı 1: Mellaart'ı Kurtaralım!..". *Milliyet Gazetesi*, 30 Kasım 1966.
- Aytul, Turhan. 1966c. "Dorak Hazinesi Skandalı 2: Bir Kurt Masalı...". *Milliyet Gazetesi*, 1 Aralık 1966.
- Aytul, Turhan. 1966d. "Dorak Hazinesi Skandalı 3: Bu Mektup Sahtedir...". *Milliyet Gazetesi*, 2 Aralık 1966.
- Aytul, Turhan. 1966e. "Dorak Hazinesi Skandalı 4: Mellaart Daima Kaçtı". *Milliyet Gazetesi*, 3 Aralık 1966.
- Aytul, Turhan. 1966f. "Dorak Hazinesi Skandalı 5: İzmir Emniyet Müdürü Demişki...". *Milliyet Gazetesi*, 4 Aralık 1966.
- Aytul, Turhan. 1966g. "Dorak Hazinesi Skandalı 6: Kim Yalan Yazıyor". *Milliyet Gazetesi*, 5 Aralık 1966.
- Aytul, Turhan. 1966h. "Dorak Hazinesi Skandalı 7: Mellaart'ın Bu İşte Mutlaka Parmağı Var!..". *Milliyet Gazetesi*, 6 Aralık 1966.

Aytul, Turhan. 1966i. "Dorak Hazinesi Skandalı 8: Son Hesaplaşma". *Milliyet Gazetesi*, 7 Aralık 1966.

Bakı, Özhan. 2021. "Eser Kaçakçılığına Basının Yaklaşımı: Cumhuriyet ve Milliyet Gazetesi Örnekleri (1950-2006)". Yüksek Lisans Bitirme Projesi, İstanbul Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul.

Bardakçı, Murat. 2012. "Anadolu'nun Arkeoloji Tarihini Değiştiren Alim, Büyük Sırrını da Beraberinde Götürdü.". *Habertürk Gazetesi*, 12 Ağustos 2012.

Bass, George F. 1966. "Troy and Ur". *Expedition Magazine* 8(4): 26-39.

Bass, George F. 1970. "A Hoard of Trojan and Sumerian Jewelry". *American Journal of Archaeology* 74(4): 335-341.

Başlar, Murat, Fikret Alkan. 2013. "James Mellaart ve Dorak Hazinesi Skandalına Farklı Bakış". *Yeşil Bursa* 1(3): 78-80.

Bryce, Trevor R. 2009. *The Routledge handbook of the peoples and places of Ancient Western Asia*. New York: Routledge.

Buchwald, Vagn F. 2005. *Iron and Steel in Ancient Times*. Copenhagen: The Royal Danish Academy of Sciences and Letters.

Burney, Charles. 2012. "James Mellaart (1925-2012)". *Paléorient. Préhistoire des Textiles au Proche-Orient / Prehistory of Textiles in the Near East* 38(1-2): 11-12.

Corfield, J., H. Haarmann. 2011. "The Findings of Neolithic Drawings at Çatalhöyük in Turkey are a Fraud". *Popular Controversies in World History*. Ed. S.L. Denver. Greenwood Publishing Group.

Diñçol, Ali. 1982. "Hititler". *Anadolu Uygarlıkları Ansiklopedisi I*. Ed. V. Sevin vd. Görsel Yayınlar.

Ergil, Tülay. 1994. "Eski Eser Kaçakçılığı ve Basındaki Yeri". *Marmara İletişim Dergisi* 5(5): 169-191.

Fairbairn, Andrew. 2007. "The Goddess and the Bull: Çatalhöyük: an Archaeological Journey to the Dawn of Civilization by Michael Balter". *Australian Archaeology* 64(64): 54-56.

Gadd, C.J. 1971. "The Cities of Babylonia". *The Cambridge Ancient History*. I,2. Ed. E.S. Edwards vd. Cambridge University Press.

Hodder, Ian. 2015. "James Mellaart 1925-2012". *Biographical Memoirs of Fellows of the British Academy* XIV: 411-420.

Hodder, Ian. 2001. "Tutku ve Oyun Olarak Geçmiş: Çoğul Geçmişlerin Kurulmasında bir İhtilaflar Yerleşmesi Olarak Çatalhöyük". *Cogito* 28: 65-83.

Kamil, Turhan. 1982. *Yortan Cemetery in the Early Bronze Age of Western Anatolia*. Oxford: BAR Publishing.

- Kantor, Helene J. 1965. "The Relative Chronology of Egypt and Its Foreign Correlations Before the First Intermediate Period". *Chronologies in Old World Archaeology*. Ed. Robert W. Ehrich. Chicago: University of Chicago Press.
- Lloyd, Seton. 1961. "The Early Settlement of Anatolia". *The Dawn of Civilization*. Ed. S. Piggot. McGraw-Hill Book Co.
- Lloyd, Seton. 1967. *Early Highland Peoples of Anatolia*. London: Thames and Hudson.
- Marangou, C. 1996. "From Middle Neolithic to Early Bronze Age: Consideration of Early Boat Models". *4th International Symposium on Ship Construction in Antiquity*. Ed. Harry Tzalas. Hellenic Institute for the Preservation of Nautical Tradition.
- Mazur, Suzan. "Getting to the Bottom of The Dorak Affair". <https://www.scoop.co.nz/stories/HL0508/S00224.htm> (Erişim Tarihi: 12.10.2021).
- Mellaart, James. 1968. "Anatolian Trade with Europe and Anatolian Geography and Culture Provinces in the Late Bronze Age". *Anatolian Studies* 18: 187-202.
- Mellaart, James. 1971. "Anatolia (c. 4000-2300 B.C.)". *The Cambridge Ancient History*. I.2. Ed. E.S. Edwards vd. Cambridge University Press.
- Mellaart, James. 1959. "The Royal Tombs of Dorak". *Illustrated London News*, 28 November 1959.
- Memiş, Ekrem. 1986. "Anadolu'nun, Eski Şark ve Eski Garp Dünyaları Arasındaki Yeri". *Selçuk Dergisi* 2(1): 59-64.
- Millet Meclisi Tutanak Dergisi, 28. Birleşim, 1. Oturum, 17.01.1968: 414-5.
- Mellink, Machteld J. 1961. "Archaeology in Asia Minor". *American Journal of Archaeology* 65(1): 37-52.
- Mozsolics, A. 1968. "Bronzezeitliche Edelmetallwaffen". *Acta Antiqua* 16 (1-4): 49-55.
- Muscarella, O. White. 2000. *The Lie Became Great: the Forgery of Ancient Near Eastern Cultures*. Groningen: Styx Publications.
- Oy, Harun. 2011. "İlk Tunç Çağ'da Batı Anadolu'nun Sosyo Ekonomik Yapısı". Doktora Tezi, Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Konya.
- Öz, Ali Kazım. 2018. "Architectural Remains in the Territory of Lake Uluabat". *Bursa ve İlçeleri Arkeolojik Kültür Envanteri IV, Olympos Araştırmaları II*. Ed. M. Şahin. Bursa: Uludağ Üniversitesi Yayınları.
- Pearson, Kenneth, Patricia Connor. 1968. *The Dorak Affair*. New York: Atheneum.
- Peker, Hasan. 2019. "Anadolu Hiyeroglif Yazılı Çalışmalar Üzerine Bazı Notlar (2019)". *İstanbul Üniversitesi Arkeoloji Bölümü Arkeolojik Kazı ve Araştırmalar Toplantısı 18, Bildiri Özetleri*: 34.
- Picard, Ch. 1960. "Les 'Colossoi' de Dorak (Anatolie du Nord)". *Revue Archéologique* I: 106-108.
- Schulman, Alan Richard. 1979. "Beyond the Fringe: Sources for Old Kingdom Foreign Affairs". *Journal of the Society of the Studies of Egyptian Antiquities* 9(2): 79-104.

- Sevin, Veli. 1999. *Anadolu Arkeolojisi*. İstanbul: Der Yayınları.
- Simpson, Elizabeth. 2018. "Luxury Arts of the Ancient Near East". *The Adventure of the Illustrious Schola*. Ed. E. Simpson. Brill.
- Smith, William Stevenson. 1969. "Influence of the Middle Kingdom of Egypt in Western Asia, Especially in Byblos". *American Journal of Archaeology* 73(3): 277-281.
- Sowada, Karin N. 2009. *Egypt in the Eastern Mediterranean During the Old Kingdom: an Archaeological Perspective*. Fribourg: Academic Press Fribourg.
- Stech, Tamara, Vincent C. Pigott. 1986. "The Metals Trade in Southwest Asia in the Third Millennium B.C.". *Iraq* 48: 39-64.
- Stissi, Vladimir. 2018. "What is Drawn and Written is not Necessarily True. Contextualising Mellaart's Fakes". *Talanta* 50: 87-123.
- Şahin, Mustafa. 2020. "Apolyont'u Tanımak: Kültür Mirası Açısından Uluabat Gölü ve Çevresi". *Bursa Defteri* 41: 24-33.
- Türkiye Arkeolojik Yerleşmeleri-TAY Projesi. "Dorak". [http://www.tayproject.org/TAYmaster.fm\\$Retrieve?YerlesmeNo=778&html=masterDatail.html&layout=web](http://www.tayproject.org/TAYmaster.fm$Retrieve?YerlesmeNo=778&html=masterDatail.html&layout=web) (Erişim Tarihi: 15.11.2021).
- Uhri, Ahmet. 2006. "Batı Anadolu Erken Tunç Çağı Ölü Gömme Gelenekleri". Doktora Tezi, Ege Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İzmir.
- Umar, Bilge, Altan Çilingiroglu. 1990. *Eski Eserler Hukuku*. Ankara: Ankara Üniversitesi Basımevi.
- Umar, Bilge. 1999. *İzmir 1950*. İstanbul: Boyut Yayın Grubu.
- Ünsal, Nur. 2015. "Dorak Hazinesi ve Erken Tunç Çağı'nda Uluabat'tan Akdeniz'e İlişkiler Üzerine Düşünceler". *Odryses'ten Nilüfer'e Uluslararası Nilüfer Sempozyumu Bildiri Kitabı*. Ed. M. Şahin vd. Bursa: Nilüfer Belediyesi Yayınları.
- Woolley, C. Leonard. 1934. *Ur excavations. The Royal Cemetery: a report on the predynastic and Sargonid graves excavated between 1926 and 1931*. London: British Museum.
- Yakar, Jak. 1985. *The Later Prehistory of Anatolia, the Late Chalcolithic and Early Bronze Age I-II*. Oxford: BAR International Series.
- Yiğit, Turgut. 2000. "Akkadlar Devrinde Anadolu'nun Siyasal Yapısı". *AÜDTCF Dergisi* 40(3-4): 13-28.
- Yiğit, Turgut. 2003. "İlk Tunç Çağının Son Evresinde Anadolu'nun Siyasi Görünümü". *Tarih Araştırmaları Dergisi* 21(33): 167-182.
- Zangger, Eberhard. 2018. "James Mellaart's Fantasies". *Talanta* 50: 125-182.
- Zangger, Eberhard, Fred Woudhuizen. 2018. "Küçük Asya'nın Batısına Ait Yeniden Keşfedilen Luvi Hiyeroglif Yazıtları". *Talanta* 50: 9-56.